

Herke Csongor

A terhelt kihallgatásának szabályai az 1912-es honvédségi katonai bünvádi perrendtartás tükrében

1. A terheltre vonatkozó főbb szabályok a hatályos jogban

A terhelt az eljárás központi személye, vele szemben folytatják a büntetőeljárást. A terhelt kifejezés gyűjtőfogalom: az 1998. évi XIX. törvény (továbbiakban: Be.) 43. § (1) bekezdése szerint a terhelt elnevezése a nyomozás során gyanúsított, a bírósági eljárásban vádlott, a büntetés jogerős kiszabása (illetőleg megrovás, próbára bocsátás vagy javítóintézeti nevelés jogerős alkalmazása) után pedig elítélt. Emellett a terhelt fogalma alá tartozik a nyomozás előtt a feljelentett személy, illetőleg felmentés esetén jogerősen felmentett¹.

A terhelt vallomását a hatályos Be. utolsóként sorolja fel a bizonyítás eszközei között. A törvényhozó ezzel is jelezni kívánta, hogy az eljárás akkuzatórius jellege miatt a terhelt vallomása már nem „a bizonyítékok királynője”². Erre utal az is, hogy kifejezetten ki is mondja a törvény, hogy a terhelt beismerése esetén is be kell szerezni a további bizonyítékokat (118. § (2) bek.), ha a Be. másként nem rendelkezik (pl. tárgyalásról lemondás esetén nem szükséges a további bizonyítás).

Ezen törekvések ellenére elmondható, hogy a terhelt vallomása igen fontos bizonyíték lehet, az egyéb bizonyítékok beszerzéséhez is támpontot nyújthat a nyomozás során tett vallomás. Emellett fontos szerepe lehet az ún. „tettetudomásnak” is: bizonyos tényekről, körülményekről sokszor csak az elkövető tudhat, így ha

---

¹ Az eljárás megszüntetése esetén nehéz a feljelentett/gyanúsított/vádlott/elítélt/felmentett kifejezéshez hasonló műszót alkalmazni, hiszen a „megszüntetés alatt álló személy” kifejezés nem túl frappáns.

² Eredeti latin kifejezéssel: *regina probationum*. Vö. Herke Csongor, Fenyvesi Csaba, Tremmel Flórián: *A büntető eljárásjog elmélete*. Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 2012. 67. o.

ezeket a terhelt vallomásában megemlíti, az fontos következtetésekhez vezethet³. Egyes esetekben pedig a terhelt beismerése az eljárás jelentős leegyszerűsítését eredményezheti (tárgyalásról lemondás, tárgyalás mellőzése, bíróság elé állítás).

A terheltet a hatóság köteles legkésőbb a nyomozás befejezéséig (ha fogva van, a nyomozó hatóság elé állításától számított 24 órán belül) részletesen kihallgatni. A terhelt kihallgatását a hatóság nem mellőzheti, kivéve, ha a terhelt nem kíván nyilatkozni (de ekkor ezt a tényt kell jegyzőkönyvezni).

A kihallgatásnak három fő szakasza van:

- a személyi adatok felvétele,
- a figyelmeztetések és
- az érdemi vallomástétel.

Korábban a Be. megkövetelte a terheltnél, hogy a figyelmeztetésre adott válaszát szó szerint jegyzőkönyvbe kell foglalni, 2011. augusztus 1-től azonban nem szükséges a szó szerinti jegyzőkönyvezés. A módosító törvény indokolása szerint ugyanis „a Be-ben több olyan szabály is található, amelyek csak formális garanciát biztosítanak az eljárásban, de amelyek ténylegesen nem szolgálják a büntetőeljárásban részt vevő személyek eljárási jogainak a megóvását. Az eljárások gyorsítása érdekében indokolt e szabályok mellőzése, így például a kioktatások és figyelmeztetések szó szerinti jegyzőkönyvezésének elhagyása. Erre figyelemmel a törvény úgy rendelkezik, hogy a terhelt kihallgatására vonatkozóan a kioktatások és figyelmeztetések szó szerinti jegyzőkönyvbe foglalása mellőzhető, elegendő a korábbi szabályozásnak és ítélkezési gyakorlatnak megfelelően a kioktatások, figyelmeztetések megtörténte utalni a jegyzőkönyvben, illetve a figyelmeztetésre adott válaszokat rögzíteni.”

---

³ A tettestudomásról részletesebben ld. Tremmel Flórián, Fenyvesi Csaba, Herke Csongor: *Kriminálisztika*. Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 2009. 328. o.

Az összefüggő vallomástételt követően kérdések intézhetőek a terhelthez. Ha a terhelt vallomása (akár az összefüggő vallomás, akár a kérdésekre adott válasz) a korábbi vallomásától eltér, ennek okát tisztázni kell. A 180. § (1) bekezdése szerint nem tehető fel a terheltnak

- a választ,
- nem bizonyított tény állítását magában foglaló vagy
- a törvénnyel össze nem egyeztethető ígéretet tartalmazó kérdés.

A terhelt beleegyezése nélkül a vallomása poligráf alkalmazásával nem vizsgálható. Az érdemi kihallgatásról készített jegyzőkönyvet a nyomozás során minden lap alján külön aláíratták a terhelttel (a figyelmeztetéseket és az azokra adott válaszokat külön is), míg a tárgyaláson a vallomást jegyzőkönyvben rögzítik.

2. A terhelt kihallgatása az 1912-es honvédségi katonai bűnvádi perrendtartás szerint

A honvédség katonai bűnvádi perrendtartásáról szóló 1912. évi XXXIII. törvénycikk (a továbbiakban: Kbp.) 156-168. §-a szabályozta a terhelt kihallgatását⁴. Már ez a terjedeleme is arra utal, hogy az akkori törvényhozó nagy jelentőséget tulajdonított a terhelt kihallgatásának: míg a mai Be. kettő §-ban szabályozza a kérdést (és azt is csak az általános rendelkezések között, azaz a katonai büntetőeljárás szabályozó fejezetben nincs erre vonatkozó külön §), addig a 100 évvel ezelőtti jogszabályban tizenhárom §-ban sorolták fel az érdemi rendelkezéseket⁵.

---

⁴ Mind a jogszabály elnevezésében, mind a később idézett §-ok tartalma során a mai helyesírási szabályokat követjük. Így pl. az eredeti jogszabály elnevezésben a „bűnvádi” kifejezés szerepelt.

⁵ A különbség akkor is feltűnő, ha azt nézzük, hogy a Be. több egyéb helyen is érinti a terhelt kihallgatását, hiszen a Kbp. sem csak az itt említett §-okban szabályozta azt.

A következőkben a hatályos Be. tükrében, egyenként elemezzük a korábbi szabályokat és az ahhoz fűzött hivatalos kommentárt.

156. § Azokat a terhelteket, akik tényleges katonai egyének, kihallgatásuk végett az előjáró parancsnokság a vád tárgyának közlése mellett előállíttatja; ha fogva vannak, elővezetik őket.

Ebből a rendelkezésből következően a korabeli szabályok szerint katona⁶ gyanúsítottkénti kihallgatása esetén nem volt mód idézésre, hanem vagy előállították, vagy elővezették őket. Ez lényegében hasonlít a mai tényleges helyzethez: ugyan a Be. nem tartalmaz speciális rendelkezést a katona kihallgatására, de az idézéssel kapcsolatos rendelkezések (68. § (1) bek.) szerint a katonát előjáróján keresztül kell idézni (emellett nem kizárt a közvetlen idézés sem). Ezt követően az idézésen való megjelenés már nem biztos, hogy előállítás útján történik, de maga az idézés ma is eltér a nem katonáétól.

157. § Más, a honvéd büntetőbíráskodásnak alávetett terheltek, akik szabadlábon vannak, kihallgatásuk végett rendszerint megidéztetnek.

A nem katona idézésére már az általános szabályok vonatkoztak (mint ahogy ma is). Ugyanakkor voltak sajátos helyzetben lévő nem katona terheltek is, ahogyan az akkori indokolás megemlíttette:

- ha a kihallgatandó terhelte közhivatalban vagy közszolgálatban állt, és akadályoztatásának tartamára a közbiztonság vagy egyéb közérdek megóvása végett helyettesítése volt szükséges, az ő közvetlen előjáróját is értesíteni kellett az idézésről;

---

⁶ A katona mai fogalmára ld. Hautzinger Zoltán: *A katonai büntetőjog rendszertana*. Pécs: AndAnn Kiadó, 2010. 11-114. o.

- ugyanez a szabály érvényesült a vasúti vagy gőzhajózási alkalmazottak, bánya-, kohó-, zúzó- vagy hengerműmunkások, állami vagy községi egészségügyi szolgálatban állók, köz- vagy magánszolgálatban álló erdészeti alkalmazottak megidézésénél (elővezetésénél) is.

A fogva levő terhelteket a Kbp. szerint is értelemszerűen nem idézni kellett, hanem elővezették őket.

158. § A 157. § első bekezdésében megjelölt terheltek elővezetését az illetékes parancsnok és késedelem veszélyének esetében a honvéd ügyész, az ügyészi tiszt vagy a vizsgálóbíró elrendelheti, ha a szabályszerűen megidézett terhelt meg nem jelent és elmaradását, elfogadható mentséggel nem igazolta, vagy megelőző idézés nélkül is, ha olyan ok forog fenn, amely az előzetes letartóztatást igazolhatná (171. §).

A Kbp. tehát a terhelt kihallgatásának a szabályai között említette az elővezetésre vonatkozó rendelkezéseket is. Az elővezető parancsot az Indokolás szerint írásban kellett kiállítani, és tartalmaznia kellett

- a terhelt megjelölését;
- a bűncselekmény megnevezését;
- az elővezetés okát.

A terhelt elővezetését a rendőrség (más közbiztonsági hatóság) végezte. Az elővezetett személyt (a mai rendelkezéshez hasonlóan) legfeljebb 24 órán belül ki kellett hallgatni.

159. § A terhelt kihallgatását, amelynél a törvény szerint arra nem hivatott egyének jelen nem lehetnek, illendően és nyugalommal kell fogantatosítani. A kihallgatás szóbeli, de a kihallgató közeg megengedheti, hogy bonyolult körülményekre vonatkozólag a terhelt felelet előtt írásbeli feljegyzéseket tekinthessen meg.

A kihallgatás módjával kapcsolatosan a Kbp. nem tartalmazott különösebb rendelkezést. Amint fentebb olvasható, a kihallgatás szóban történt, de a terhelt a kihallgatása során az írásbeli feljegyzéseit felhasználhatta. Ez tulajdonképpen ma is lehetséges, bár jellemző módon a terhelt (különösen, ha fogva van) nem tudja magával vinni a feljegyzéseit, illetőleg feltehetnek neki olyan kérdést, amelyre nem tud előzőleg felkészülni.

A kihallgatás a Kbp. idején is bilincs nélkül zajlott (ha a bilincs levételének nem volt akadálya), ami különösen a feljegyzések használata érdekében volt szükséges, de nyilvánvalóan krimináltaktikai okból is helyesebb, ha a terhelt nem bilincsben tesz vallomást.

160. § Kihallgatás előtt a terheltet figyelmeztetni kell, hogy a hozzá intézendő kérdésekre határozottan, érthetően és az igazsághoz híven feleljen. Ezután a terheltet első kihallgatásakor személyes viszonyairól kell megkérdezni.

A mai szabályokkal teljesen ellentétes módon a Kbp. szerint a terheltet figyelmeztetni kellett arra, hogy igazat mondjon. A hatályos Be. szerint ugyanis a terhelt nem köteles sem nyilatkozni (vallomást tenni), sem igazat mondani. E két köteleltség hiány között jelentős különbség van, mert a nem nyilatkozás a terheltnek törvény adta joga – erre tehát mindig figyelmeztetni kell –, ezzel szemben nincsen törvény adta joga arra, hogy hazudjon (nem igazat mondjon). Szabatosan fogalmazva csak arról van szó, hogy a terhelt valótlan vallomástételének általában nincs büntetőjogi szankciója (kivéve a hamis vád esetét) és a szavahihetőségének meggyengülésén túlmenően konkrét eljárási szankciója (pl. rendbírságnak sincs helye). A terheltnek tehát joga van a hallgatásra, de nincs joga a hazudozásra.⁷

---

⁷ Herke Csongor, Fenyvesi Csaba, Tremmel Flórián: *A büntető eljárásjog elmélete*. Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 2012. 101. o.

A Kbp. idején tehát vizsgálni kellett azt is, hogy a terhelt igazat mond-e. Ha nem, akkor az indokolás szerint „a terhelt személyes viszonyait puhatolás tárgyává kellett tenni”.

A terhelt személyes viszonyairól egyébként egyrészt ő maga nyilatkozott, másrészt a személyi okmányait mindig az ügy irataihoz kellett csatolni. A nyilatkozat (az általános személyi kérdéseken felül) az alábbi két kérdésre kellett, hogy kiterjedjen:

- hogyan került katonai kötelékbe,
- a katonáállományhoz (csendőrséghez) tartozó terhelttől arra is, hogy a katonai szolgálati esküt letette-e.

161. § A személyes viszonyokra vonatkozó kihallgatása után általánosságban meg kell a terhelt előtt jelölni a terhére rótt bűncselekményt és fel kell őt hívni, hogy az ellene felhozottakra összefüggő és kimerítő elbeszélésben nyilatkozzék.

A kihallgatás menete a Kbp. szerint is a mai rendelkezésekhez hasonlóan folyt. A hatályos Be. szerint a további személyi adatok felvételét követi a terhelt részletes kihallgatása. Ha a terhelt vallomást kíván tenni, a vallomástétel lehetőségét biztosítani kell számára és módot kell neki adni arra, hogy a vallomását összefüggően előadhassa⁸. Tehát míg a terhelt esetében a főszabály az összefüggő előadás, és a Be. 118. § (1) bekezdése expressis verbis kimondja, hogy csak ezt követhetik kiegészítő kérdések, addig a tanúnál a Be. 88. § (1) bekezdése éppen fordított sorrendet állít fel: eszerint a tanú a hozzá intézett kérdésekre válaszol elsősorban, de arra is módot kell adni számára, hogy vallomását összefüggően előadja.

A Kbp. indokolása szerint a terheltnek feltehető további kérdésekre az alábbi szabályok vonatkoztak:

---

⁸ Herke Csongor: *Büntető eljárásjog*. Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 2012. 57. o.

- a további kérdéseket „minden szükségtelen hosszadalmasság kerülésével” az elbeszélés kiegészítésére, a homályos és az ellentmondó részletek felvilágosítására kellett irányítani;
- a terheltnek joga volt minden, az eljárás céljának veszélyeztetése nélkül közölhető gyanúokról tudomást szerezni (hogy azok alól ki tudja menteni magát);
- ha a terhelt mentő (enyhítő) körülményre (ezekkel kapcsolatos adatokra, bizonyítékokra) hivatkozott, ezeket fel kellett kutatni, hacsak nem úgy tűnt, hogy kifejezetten az eljárás elhúzása volt a terhelt célja.

162. § Nem szabad a terheltet határozatlan, homályos, többértelmű vagy fogásos kérdést intézni; a kérdéseket lehetőleg a tények időrendje szerint és akként kell feltenni, hogy természetes sorrendben és okbeli összefüggésben egymásból folyjanak. Különösen kerülni kell tehát oly kérdést, amely az adandó feleletre útmutatást tartalmaz, vagy amely a terhelt által be nem ismert körülményt már beismertnek vesz.

A terhelttől való bizonyítékszerzés a mai jogban is számos kényes kérdést vet fel a jogellenes bizonyítékok problémájával szoros összefüggésben. A résztvevőkbe ugyanis beletartozik a terhelt, továbbá a „bűncselekmény útján” a kényszervallatás bűncselekményébe, marad a „más tiltott módon” kitétel értelmezése⁹. Vajon pl. a beugrató kérdés (taktikai blöff) törvényes módja-e a terhelt kihallgatásának avagy a tiltott „hasonló módhoz” tartozik? Tóth a terhelt információhiányából fakadó vagy egyébként a bizonytalan helyzetét tévesen értékelő álláspontjából adódó „taktikai blöfföt” megengedhetőnek tartja.¹⁰

---

⁹ A terhelt kihallgatása és a jogellenes bizonyítékok összefüggésével kapcsolatosan ld. Tremmel Flórián: *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*. Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 2006. 151-166. o.

¹⁰ Tóth Mihály: *A taktikai blöff alkalmazása*. In Belügyi Szemle, 1980/5. szám.

A Kbp. megtévesztő, beugrató kérdésekkel kapcsolatos szabályozása lényegében megfelel a mai rendelkezéseknek. Az Indokolás különösen az alábbi krimináltaktikai eszközöket tekintette jogellenesnek:

- olyan kérdést, amely csak a terhelt vallomásával megállapítható körülményt tárna fel (ideértve a még nem ismert tettestársak felfedését), csak akkor lehetett a terhelthez intézni, ha a terhelt azokra egyébként nem nyilatkozott (de ilyenkor a kérdést szó szerint kellett jegyzőkönyvbe foglalni);
- nem szabadott „sem ígéretet vagy ámitást, sem fenyegetést vagy más kényszerítő eszközt használni” beismerés vagy egyáltalán vallomás kicsikarására;
- nem szabadott a nyomozást kifejezetten a beismerés céljából elhúzni.

163. § Oly tárgyakat, amelyek bűncselekményekre vonatkoznak, vagy a terhelt ellenében bizonyítékul szolgálnak a terhelt előtt – miután leírásukra felhivatott – felismerés végett fel kell mutatni, vagy pedig ha a felmutatás nem lehetséges, a terheltet kell felismerésük végett hozzájuk vezetni. Ha kétség merül fel, hogy a terheltnek tulajdonított írás csakugyan az ő kezétől ered-e, a terhelt felhívható, hogy néhány szót vagy mondatot írjon, de e célból kényszer nem szabad alkalmazni.

A korabeli szabályozás terminus technikusa eltért a maitól. Ma felismerésre bemutatásnak (felismertetésnek) azt az eljárási cselekményt nevezzük, amikor a terhelt vagy a tanú részvételével sajátos követelmények mellett személy- vagy tárgy kiválasztás történik. A felismerésre bemutatás több célt szolgálhat és ennek megfelelően az eredménye is sokrétű lehet:

- mindenekelőtt többé-kevésbé minden felismertetés alkalmas a kihallgatott személy szavahihetőségének ellenőrzésére;

- a felismerésre bemutatás új bizonyítékot eredményezhet, így különösen tárgyak kiválasztása esetén (más szavakkal: az addigi vallomásban meglévő csoport-meghatározást lényegében egyedi azonosítássá teszi);
- a negatív eredménye is fontos támpontot jelenthet, illetőleg bizonyos szempontból mentő bizonyítékot is;
- általában alkalmas a felismertetés verziók ellenőrzésére és további verziók felállítására.¹¹

A Kbp. által felismertetésnek nevezett eljárási cselekmény leginkább a szemléhez illetőleg a helyszíni kihallgatáshoz volt hasonló, arról nem is beszélve, hogy az írásazonosítás szabályait is itt tartalmazta.

164. § Katonai kötelekben vagy egyébként közszolgálatban álló vagy abból kilépett terheltekhez nem szabad olyan körülményre nézve kérdést intézni, amelyről a szolgálati vagy hivatalos titok megőrzését illető kötelességük miatt vallomást nem tehetnek, kivéve, ha az illetékes hatóság őket e kötelesség alól, szükség esetében hivatalból tett lépések következtében, felmentette.

A hatályos jogszabályi rendelkezések szerint bizonyítás tárgyára vonatkozó bizonyítási tilalmak főként a Btk. egyes rendelkezéseiből adódnak, éspedig a köztitok körébe tartozó tények vonatkozásában, továbbá az ún. valóságbizonyítás (exceptio veritatis) kapcsán. Ezekből a szabályokból egyértelműen az következik, hogy amíg a titoktartási kötelezettséget fel nem oldják vagy törvényes okból a valóságbizonyítást el nem rendeli az eljáró bíróság, addig az ilyen körbe tartozó tényekkel, körülményekkel

---

¹¹ Az 1998. évi XIX. törvényhez fűzött Kommentár. Budapest: Complex Jogtár, 2012.

kapcsolatban beszerzett bizonyítékok nem vehetők figyelembe¹². Ugyanakkor érdekes módon a Be. csak a tanúkkal kapcsolatosan tartalmazza (a Kbp. fenti szabályozásához hasonló módon) a köztitokkal kapcsolatos tilalmat (a tanú még ha akar, akkor sem tehet vallomást olyan tényre vonatkozóan, ami köztitoknak minősül, amíg nem oldották fel a titoktartás alól). A terhelt esetében sajnos jelenleg ilyen szabály nincs. Persze a terhelt egyébként sem köteles egyáltalán bármit is mondani, ugyanakkor kérdéses, hogy ha már annyi mindenre kell figyelmeztetni, akkor ezen figyelmeztetések között miért nem szerepel, hogy mindaddig nem tehet vallomást olyan körülményre nézve, ami köztitoknak minősül, amíg a titoktartás alól nem kapott felmentést.

165. § Ha a terhelt az ellene a fennforgó vád tudtára adása után kijelenti, hogy nem bűnös, de a vádra nézve nem kíván részletesebben nyilatkozni, e tárgyban további kérdések nem intézendők hozzá. Ilyenkor, valamint abban az esetben is, ha egyáltalában nem vagy bizonyos kérdésekre nem akar felelni, vagy ha siketnek, némának, elmebetegnek vagy tompaelméjűnek tettei magát és a kihallgatást foganatosító közeg az utóbbi esetekben a tettetésről saját észlelete, tanúvallomások vagy szakértők véleménye alapján meggyőződik, csupán figyelmeztetni kell a terheltet, hogy viselkedése az eljárás folytatását nem akadályozza és hogy ilyképen ő a védelem eszközeitől foszthatja meg magát.

Az önvádra kötelezés tilalma (ún. nemo tenetur elv) a védekezés szabadságát, a bizonyításban való aktív részvétel megtagadásának lehetőségét nyitja meg a terhelt számára. Mindezt a Be. szerint alapvetően a Miranda-figyelmeztetés biztosítja: a hatóságnak az a kötelessége, hogy a terhelt figyelmét felhívja arra, hogy a vallomás megtétele számára nem kötelező, és arra, hogy az egyes kérdésekre való válaszadást az eljárás bármely szakaszában

---

¹² Herke Csongor, Fenyvesi Csaba, Tremmel Flórián: *A büntető eljárásjog elmélete*. Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 2012. 145. o.

megtagadhatja (de akkor is tehet később vallomást, ha korábban megtagadta a vallomástételt). Ha azonban vallomást tesz, az általa elmondottakat az eljárás során bizonyítékul felhasználhatják (azaz a vallomást nem lehet visszavonni!)¹³. De a tanú sem kötelezhető önvádra, sőt az esetleges spontán önvádolás kapcsán tanúzási mentességére is figyelmeztetni kell. Ennyiben túlmutat az ártatlanság vélelmének reális tartalmán a nemo tenetur elve. Más kérdés, hogy a tárgyi jellegű bizonyítékok a törvényes feltételek fennforgása esetén – akár kényszerintézkedések (házkutatás, motozás stb.) útján is – megszerezhetőek a terhelt közvetlen környezetéből, sőt magától a terhelttől.

A két (terhelti illetőleg tanúkenti) jogosítvány között jelentős eltérés ugyanakkor az, hogy míg a terheltet a hallgatás joga (right to silence) illeti meg (azaz egyáltalán semmit sem köteles nyilatkozni), addig a tanúnak vallomástételi kötelezettsége van, ami csak annyiban korlátozott, hogy nem köteles magát (hozzátartozóját) bűncselekmény elkövetésével vádolni.

A Kbp. ehhez hasonlóan biztosította a hallgatás jogát a terheltnek, és a rendkívül részletes szabályozás egyértelművé tette, hogy semmiképpen sem szabad a terhelttől a vallomást kicsikarni, legfeljebb arra lehet (és kell) figyelmeztetni, hogy a védekezésnek erről a módjáról lemond.

166. § Ha a terheltnek későbbi vallomása a korábitól eltér, különösen, ha előbbi beismerését visszavonja, az eltérés vagy a visszavonás okát mindig meg kell tőle kérdezni.

---

¹³ A gyakorlatban sokszor előfordul, hogy ez a figyelmeztetés hibásan úgy hangzik el, hogy „bármilyen, amit mond, az bizonyítékul felhasználható ellene”. Holott a terhelt vallomása nemcsak a terhelt ellen használható fel, hanem mellette is (pl. alibit igazol a vallomásában, enyhítő körülményekről tesz említést stb.). Részletesen ld. Herke Csongor, Fenyvesi Csaba, Tremmel Flórián: *A büntető eljárásjog elmélete*. Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 2012. 59. o.

A terhelt kihallgatásával kapcsolatosan ki kell emelni a hallgatásával és a vallomás-visszavonásával kapcsolatos problémákat. A két kérdést együtt kell vizsgálnunk, mert – különösen a terhelt ismételt kihallgatása illetve az eljárás későbbi szakaszában történő kihallgatása során – gyakran azzal a szándékkal tagadja meg a vallomástételt, hogy egyszerűsrimd úgymond „visszavonja” a korábban tett vallomásait is. Ámde a Miranda-figyelmeztetés valamennyi eleme érvényes ilyen esetben is, következésképpen nemcsak az, hogy a vallomást bármikor megtagadhatja, hanem az is, hogy bármit mond, az bizonyítékul felhasználható¹⁴. Nincs tehát a terheltnek ún. „rendelkezési joga” a vallomása felett, éles ellentétben a mentességi jogával élő tanú valóságos „rendelkezési jogával”.¹⁵

A fentiek alapján a terhelt paradox módon egyáltalán nem a vallomástétel megtagadásával, hanem éppen a korábbiaktól eltérő vallomás megtételével érheti el azt, hogy a korábban tett vallomását (beismerését) bizonyítékul ne fogadják el. Más szóval: a terhelt nem formálisan (közvetlenül), hanem lényegesen eltérő új vallomással, tartalmilag, (közvetetten) „vonhatja vissza” a vallomását.

A Kbp. a hatályos szabályozással ellentétesen még ismerte a vallomás visszavonásának a lehetőségét azzal, hogy ilyen esetben meg kellett kérdezni a vallomás visszavonásának az okát. Ugyanakkor ha erre a terhelt semmit sem válaszolt, nem lehetett mit

---

¹⁴ Herke Csongor, Fenyvesi Csaba, Tremmel Flórián: *A büntető eljárásjog elmélete*. Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 2012. 159. o.

¹⁵ Cséka Ervin a „bizonyítás örökzöld” kérdéseiről írt tanulmányában leszögezi, hogy ha a terhelt „az újabb vallomástételt megtagadja, tilos legyen a korábbi vallomásáról készült jegyzőkönyv felolvasása”. Ellentétes szabályozás mellett ugyanis „joggyakorlati jelentőségét veszíti a terheltnek az a joga, hogy «a vallomás tételét a kihallgatás folyamán bármikor megtagadhatja».” Vö. Cséka Ervin. „Örökzöld” kérdések a büntető bizonyításban. In: Farkas Ákos, Nagy Anita, Róth Erika, Sántha Ferenc, Várdai Erika (szerk.): *Tanulmányok Horváth Tibor professzor emeritus 80. születésnapja tiszteletére*. Miskolc: Bíbor kiadó, 2007. 171-190. o.

tenni, hiszen a hallgatás joga akkor is megillette, ha a korábbi vallomását visszavonta.

167. § Ha a terhelt vallomása valamely ellene valló tanúnak vagy részestársnak vallomásától lényeges pontokban eltér, ezek az egyének vele a nyomozó eljárás folyamában csak akkor szembesítendőek, ha az ellentmondást nem lehet másképpen tisztába hozni, vagy attól kell tartani, hogy a főtárgyaláson a szembesítés nem lesz lehetséges.

A szembesítéssel kapcsolatban a gyakorlatban manapság igen sok probléma merül fel. A Be. szerint, ha a terhelt, a tanúk, illetőleg a terhelt és a tanú vallomásai egymással ellentétesek, az ellentétet szükség esetén szembesítéssel mint igazságkereső módszerrel lehet tisztázni. A szembesítés megkezdésekor a tanút a hamis tanúzás, a terheltet a hamis vád törvényes következményeire figyelmeztetni kell és (ha az nem nyilvánvaló) a szembesítendőket nyilatkoztatni kell arra, hogy ismerik-e egymást, ha igen, honnan. Tisztázni kell azt is, hogy milyen viszonyban vannak egymással. Ezt követően a vallomásaik között levő ellentmondásokra külön-külön kell őket nyilatkoztatni, ami nem lehet mechanikus megisméltése a korábbi, önállóan tett vallomásuknak.

Részben a robotzsaru programnak köszönhetően a szembesítések előtti kérdések feltétele sok esetben túlzottan formális. Így fordulhatott elő a gyakorlatban, hogy férj és feleség szembesítésekor arra a kérdésre, hogy ismerik-e egymást és tegeződni fognak-e a szembesítésen, a férj az alábbiakat nyilatkozta: „Szemedbe mondom Rozi, hogy ismerlek, mert a feleségem vagy.”¹⁶

A Kbp. szerint – a hatályos szabályozással ellentétben – főszabályként a nyomozati szakban csak ritkán, várhatóan elenyésző bizonyítékok esetén kerülhetett sor szembesítésre. Ehhez képest ugyanakkor az indokolás szerint a terheltnek azt a kívánságát

---

¹⁶ A szembesítésről Fenyvesi Csaba írt terjedelmes monográfiát: Fenyvesi Csaba: *Szembesítés. Szemtől szembe a bűnügyekben*. Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 2008. 319 o.

teljesíteni kellett, hogy őt valamely résztárssal vagy tanúval már a nyomozás alatt szembesítsék, ha ez nem eredményezi az eljárás felesleges elhúzódását.

A terhelt hozzátartozóját a Kbp. szerint is vallomástételi mentesség illette meg. Ez a mentesség külön kiterjedt a szembesítésre. Azaz hiába nyilatkozott korábban úgy, hogy a terhelt hozzátartozójaként is vallomást kíván tenni (és tett is vallomást), a szembesítéshez külön kellett a terhelt kifejezett hozzájárulása!

168. § Ha a terhelt a kihallgatáskor olyan bűncselekményt beszél el vagy ismer be, amely miatt a nyomozó eljárás még nincs megindítva, erről, amennyiben a kihallgatást bíróság foganatosította, a honvéd ügyészt (ügyészi tisztet) az illetékes parancsnok elhatározásának kikérése végett értesíteni kell (144. § 3. és 4. bekezdése).

Láthatóan a Kbp. a katonai eljárásban végeredményben az illetékes parancsnok belátására bízta a terhelt kihallgatásának szükségességét olyan bűncselekmény tekintetében, amely nem képezte az eljárás tárgyát.

3. Összegzés

A Kbp. az előző pontban ismertetetteken felül még számos helyen érintette a terhelt kihallgatását. Így pl. a 150. § alapján a terhelt kihallgatásához bírósági tanút csak akkor kellett hívni, ha a terhelt ezt kifejezetten kérte, a kihallgatást foganatosító személy ezt szükségesnek tartotta vagy ha bírósági kihallgatás során a honvéd ügyész ezt indítványozta. A tárgyalási kihallgatással kapcsolatosan pedig a 282. §-hoz fűzött indokolás kimondta, hogy ha a vádlott nem bűnösnek vallja magát a tárgyaláson, akkor a tárgyalásvezetőnek figyelmeztetnie kellett őt, hogy „a váddal a tényállás összefüggő elbeszélését állíthatja szembe és hogy minden egyes bizonyíték előterjesztése után arra észrevételeit megteheti, továbbá, hogy a megelőző eljárás során a bizonyítás kiegészítése céljából tett, de

mellőzött indítványait ismételheti és új bizonyítás-felvételeket indítványozhat”.

A Kbp. rendelkezéseihez fűzött megjegyzéseinkből is kiderül, hogy a korabeli szabályozás nemhogy sokkal részletesebb, de sok tekintetben előremutatóbb is volt a mainál. A katonai büntetőeljárásra vonatkozó hatályos rendelkezések rendkívül hézagosak, ezért Hautzinger szerint a katonai büntetőeljárásban a jelenlegihez képest számtalan módosításra lenne szükség. A szerző ilyenek tekinti

- a katonai büntetőeljárás személyi és tárgyi hatálya kiterjesztését;
- az általános és a katonai büntetőeljárás elhatárolását;
- a katonai büntetőeljárás kizárólagosságát;
- a katonai büntető tanácsok hatáskörének újraszabályozását;
- a katona terhelt fogalmának pontosítását;
- a katona terhelt jogainak meghatározását;
- a katonai védő intézményének a bevezetését;
- a katona tanú védelmére vonatkozó sajátos rendelkezéseket;
- a bizonyítás katonai sajátosságainak előtérbe helyezését és
- a perorvoslati jogosultak körének kiterjesztését.¹⁷

Amint látható, a tíz fő javaslat közül kettő is közvetlenül érinti a terheltet. Ezekkel a javaslatokkal egyet tudunk érteni. A terhelt kihallgatása a katonai büntetőeljárásban is központi helyet foglal el, az abból szerzett adatok sok esetben nagy mértékben segítik elő a bizonyítást. A jogalkotónak nem árt visszatekinteni a száz évvel ezelőtti sajátos rendelkezésekre, hiszen azok egy része mutatis mutandis ma is hasznosítható.

---

¹⁷ Hautzinger Zoltán: *A magyar katonai büntetőeljárás fejlesztési irányai*. Budapest-Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 2011. 179-182. o.